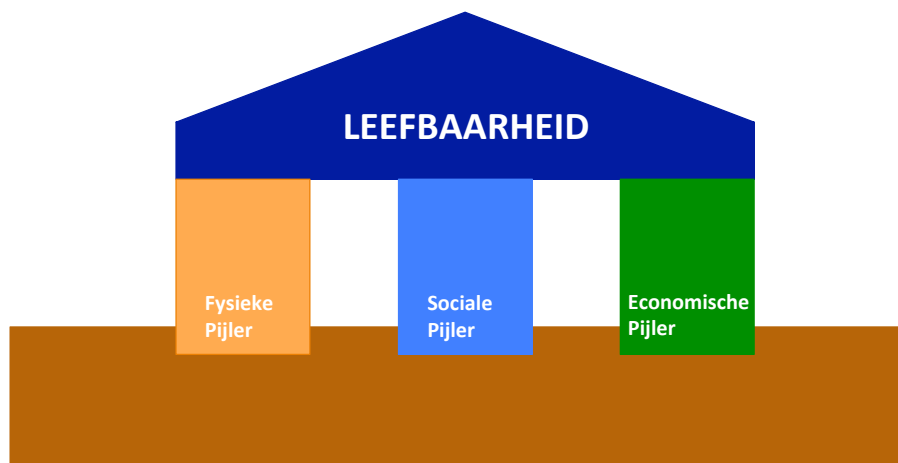

Winsumer dorpen leefbaar!

Gemeente Winsum

In samenwerking met Weusthuis en Partners

Juni 2016

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Wat is Leefbaarheid voor de gemeente Winsum	5
3	Ontwikkelingen en de effecten voor de Leefbaarheid	10
3.1	Ontwikkelingen in beeld	10
3.1.1	Demografische ontwikkelingen	10
3.1.2	Aardbevingen	12
3.1.3	Ontwikkelingen in de zorg	13
3.1.4	Andere ontwikkelingen die de Leefbaarheid beïnvloeden	14
3.2	Ontwikkelingen en hun effecten voor de pijlers	16
3.3	Conclusie	21
4	Doelen en uitgangspunten	22
5	Aanpak leefbaarheid in Winsum	24
5.1.	Inleiding	24
5.2.	Verschillende rollen	25
5.3.	Communicatie en inwonersparticipatie	26
5.4.	Evaluatie en monitoring	26
6	Leefbaarheidsopgaven	27
6.1	Opgaven voor de fysieke pijler	27
6.2	Opgaven voor de sociale pijler	28
6.3	Opgaven voor de economische pijler	30
6.4	Overzicht projecten in samenhang	31
	Bijlage 1 Overzicht gebruikte (beleids)documenten gemeente Winsum	35
	Bijlage 2 Beschrijving betekenis van de icoontjes (E. Zuidema, 2012)	36
	Bijlage 3 Overzicht aanwezige voorzieningen per dorp	37

1 Inleiding

De opgave

De gemeente Winsum wil haar dorpskernen vitaal en leefbaar houden. Dit 'Leefbaarheidskader' geeft aan wat de belangrijkste uitdagingen en opgaven zijn om de dorpen leefbaar te houden en waar nodig te verbeteren. Het geeft een beeld van zowel de bedreigingen als de kansen naar de toekomst.

In een groot aantal sectorale plannen heeft het onderwerp Leefbaarheid al aandacht gekregen. Het sectorale beleid dat raakt aan leefbaarheid is op orde en ook actueel. We bedoelen hier de recent vastgestelde visies en beleidsplannen zoals de structuurvisie, woonvisie, het Wmo beleidsplan, Verkeersplan, Dorpshuizenbeleid, Klimaatbeleid etcetera (zie bijlage 1 voor een overzicht). We beginnen dus niet op nul. Wat ontbrak is een overkoepelend kader waarin het gaat om een samenhangende aanpak en een totaal beeld van de opgaven waar we voorstaan.

Dit 'Leefbaarheidskader' geeft een totaalvisie op leefbaarheid en vormt de basis om gericht, integraal, dynamisch en in samenwerking met de maatschappelijke partijen en burgers de leefbaarheid aan te pakken en vorm en richting te geven.

Dynamisch

Er zijn allerlei ontwikkelingen die de leefbaarheid beïnvloeden. Dat zijn o.a. demografische ontwikkelingen, aardbevingen in ons gebied, een terugtrekkende overheid, veranderingen in de zorg, internet etcetera. De wereld staat niet stil. Morgen kunnen er weer andere kansen en bedreigingen zijn die van invloed zijn op de leefbaarheid. Dit Leefbaarheidskader geeft een visie op het onderwerp leefbaarheid, het brengt de huidige opgaven en keuzen samen, aangevuld met opgaven die zich vanuit de verwachte ontwikkelingen nu tonen. Nieuwe ontwikkelingen in de toekomst zullen invloed hebben op de opgaven en wellicht keuzen die we moeten maken met elkaar. Werken aan de leefbaarheid is daarom een dynamisch proces.

Draagvlak, participatie

Werken aan de toekomst en de leefbaarheid van onze gemeente is iets dat de gemeente (als organisatie) samen doet met burgers, maatschappelijke organisaties, verenigingen en bedrijfsleven. Bij het opstellen van dit Leefbaarheidskader is enerzijds uitgegaan van al bestaande, vastgestelde beleidsplannen en visies waarvoor al draagvlak bestaat bij maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijfsleven. Anderzijds willen we benadrukken dat dit Leefbaarheidskader ook echt de basis vormt van een gezamenlijke visie en dat de uitvoering en vervolgaanpak iets is dat in gezamenlijkheid tot stand komt. Daarom is ook dit Kader voorgelegd en besproken met verschillende maatschappelijke organisaties. In dit Leefbaarheidskader wordt in hoofdstuk 5 ook nog specifiek aandacht besteed aan de rol van de gemeente en van de partners bij het uitwerken van de opgaven.

Leefbaarheid reikt voorbij de gemeentelijke grenzen

Leefbaarheid en invloeden op de Leefbaarheid, spelen zich niet alleen af binnen de gemeentelijke grenzen. Voor het beïnvloeden ervan kan bovengemeentelijke samenwerking aan de orde zijn. In Winsum heeft dit op verschillende manieren vorm gekregen zoals:

- de regionale samenwerking Regio Groningen Assen
- de regionale ontwikkelingen op het gebied van gemeentelijke samenwerking in Noord-Groningen

- de samenwerking tussen gemeenten in het kader van de aardbevingsproblematiek
- de samenwerking tussen de gemeenten Bedum, De Marne, Eemsmond en Winsum (BMWE) in het kader van de zorg.

Het Leefbaarheidskader kan van dienst zijn bij deze samenwerkingsvormen en bij een meer gebiedsgerichte aanpak waar het thema Leefbaarheid om vraagt.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 kunt u lezen wat Leefbaarheid voor de dorpen van Winsum betekent.

Leefbaarheid wordt hier benaderd vanuit de volgende drie pijlers:

- Fysieke pijler: wonen en woonomgeving en landschap
- Sociale pijler: zorg, onderwijs, sport, voorzieningen, sociale vitaliteit, zelfredzaamheid, participatie, veiligheid
- Economische pijler: recreatie en toerisme, winkelveorzieningen, agrarische sector, mobiliteit en werkgelegenheid.

Daarnaast wordt onderkend dat niet alle dorpen zich qua grootte lenen voor dezelfde voorzieningen. De dorpen in Winsum worden overeenkomstig hun plaats in de kernenhierarchie, geplaatst in de 'piramide van Leefbaarheid'.

Hoofdstuk 3 schetst de belangrijkste ontwikkelingen en effecten voor de leefbaarheid.

Ingegaan wordt ondermeer op demografische ontwikkelingen, de aardbevingsproblematiek en de ontwikkelingen in de zorg. Daarnaast worden er in paragraaf 3.4. nog andere ontwikkelingen genoemd die de leefbaarheid nu of in de toekomst beïnvloeden. Paragraaf 3.5 schetst een beeld van de effecten van de demografische ontwikkelingen op de drie pijlers (fysiek, sociaal, economisch).

In hoofdstuk 4 worden de doelen en uitgangspunten van de Leefbaarheidsopgave Winsum in beeld gebracht. Voor het grootste deel komen deze doelen en uitgangspunten uit de sectorale beleidsplannen, met als voornaamste de Structuurvisie en het WMO beleidsplan. Deels komen de uitgangspunten voort uit de eerdere hoofdstukken.

Vervolgens gaan we in hoofdstuk 5 in op de aanpak van Leefbaarheid. Hierin aandacht voor de rol van de gemeente, de samenwerking met de maatschappelijke partners en de wijze van evaluatie en monitoring van de leefbaarheid. Dit leefbaarheidskader sluit met hoofdstuk 6 af met de belangrijkste leefbaarheidsopgaven die we ons voor de komende jaren stellen.

2 Wat is Leefbaarheid voor de gemeente Winsum

"Leefbaarheid staat voor de wijze waarop bewoners en ondernemers hun woon-, werk- en leefomgeving ervaren. Naast zaken als de beleving van de kwaliteit van de openbare ruimte, bebouwing en functies, gaat het nadrukkelijk ook om de betrokkenheid van mensen bij elkaar en bij hun omgeving." (Uit: Structuurvisie Winsum, 2013)

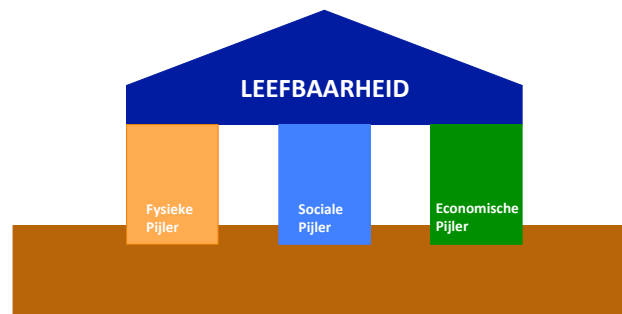
Centraal doel voor de Leefbaarheidsopgave is:

"Alle kernen in de gemeente Winsum vitaal houden".

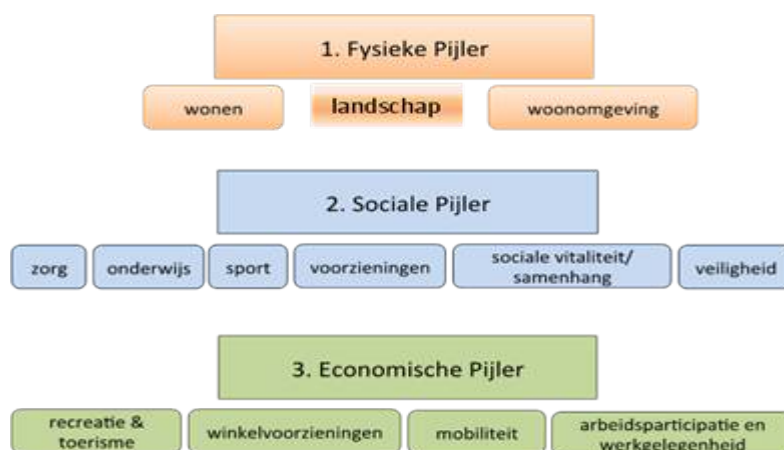
Dit betekent niet alleen het behoud van 'het goede', het is minstens even belangrijk om te kijken waar verbetering mogelijk is én om in te spelen op maatschappelijke ontwikkelingen.

Leefbaarheid is geen vast gegeven. De context is mede bepalend voor wat van persoon tot persoon en van plek tot plek als Leefbaar wordt ervaren.

De Gemeente Winsum kijkt voor Leefbaarheid naar *drie pijlers* die samen de Leefbaarheid in de gemeente dragen.

Leefbaarheid is ook de mate waarin de inwoners hun woon- en leefomgeving veilig vinden. De (dreiging van) aardbevingen speelt een grote rol in het gebied Noord Groningen. Een 'onrustige aarde' raakt aan één van de aspecten van veiligheid. Zolang er onrust is op dit vlak, zijn maatregelen in de fysieke pijler (aardbevingsbestendig en duurzaam maken van huizen en gebouwen) aangevuld met maatregelen in de andere pijlers, mogelijkheden om bij te dragen aan de Leefbaarheid. Elk van de drie pijlers omvat een aantal (beleidsmatige) thema's:

Kernenhiërarchie, voorzieningen en de piramide van Leefbaarheid

Voor Leefbaarheid zijn allerlei aspecten van belang. Het voorzieningenniveau in de dorpen is er één van. Niet iedere voorziening hoeft in alle dorpen aanwezig te zijn. Een kwalitatief goede woonomgeving is voor alle dorpen van belang. Voor een voorziening als een ziekenhuis is het bijvoorbeeld belangrijk dat deze goed bereikbaarheid is.

Voorzieningen hebben hun eigen schaalniveau dat past bij het type dorp. Dit Leefbaarheidskader sluit voor wat betreft het gewenste voorzieningenniveau van Winsumer dorpen aan bij de kernenhiërarchie uit de structuurvisie.

De structuurvisie Winsum geeft aan dat de gemeente streeft naar sterke dorpen en buurtschappen met een helder, eigen profiel. Hierbij sluiten we aan bij de indeling in het Provinciaal Omgevingsplan. Een indeling die ook in de ons omringende gemeenten wordt toegepast:

- **Centrumdorp:** Winsum is het centrumdorp van de gemeente en heeft een regionaal verzorgende functie.
- **Complete dorpen:** Baflo, Ezinge en Sauwerd zijn onze complete dorpen. Dit zijn dorpen met een tamelijk compleet aanbod aan (niet-) dagelijkse voorzieningen. Voorzieningen in complete dorpen bedienen het dorp en de directe omgeving.
- **Woondorpen:** Feerwerd, Den Andel, Adorp en Garnwerd zijn onze woondorpen. Woondorpen zijn plaatsen met een beperkt voorzieningen niveau. Inwoners zijn daardoor hoofdzakelijk aangewezen op naburige complete dorpen of Winsum.
- **Kleine kernen:** Wetsinge, Rasquert, Saaxumhuizen, Aduarderzijl en Tinallinge zijn onze kleine kernen. Kleine kernen bezitten niet of nauwelijks eigen voorzieningen en zijn volledig aangewezen op naburige complete dorpen of Winsum.

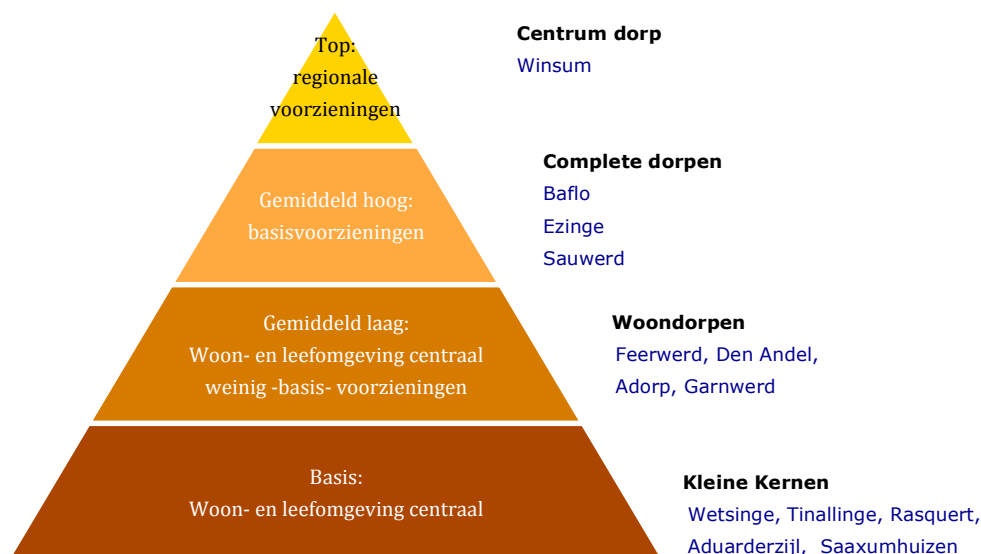

"De kracht van het concept van de kernenhiërarchie zit in de sturende en structurerende werking op de ruimtelijke planning van investeringen en desinvesteringen in woningen, commerciële functies en voorzieningen.

Waar schaalvergroting en demografische krimp de trends zijn, zal er een grofmaziger spreiding ontstaan van voorzieningen. Ook de plekken waar nog nieuwbouw van woningen en bedrijfsruimten plaats zal kunnen vinden, moeten met zorg gekozen worden".

"Het concept van de kernenhiërarchie ondersteunt daarnaast het communicatieproces van de overheid met burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Zo heeft in DEAL-verband dit communicatieproces er toe geleid dat gemeenten en maatschappelijke organisaties (m.n. corporaties, onderwijsinstellingen, zorg-/welzijnsinstellingen) zich gezamenlijk inzetten voor behoud en realisatie van de gekozen kernenhiërarchie. De robuustheid van deze inzet biedt een lange termijn perspectief aan commerciële partijen en maatschappelijke organisaties voor investeringen in woningen, zorgvastgoed, onderwijshuisvesting en bedrijfstvastgoed". (citaten concept-Visienotitie G11, mei 2015)

De kernenhiërarchie zet zich door in de Leefbaarheidsbenadering en de minimaal gewenste aanwezigheid van voorzieningen per dorp:

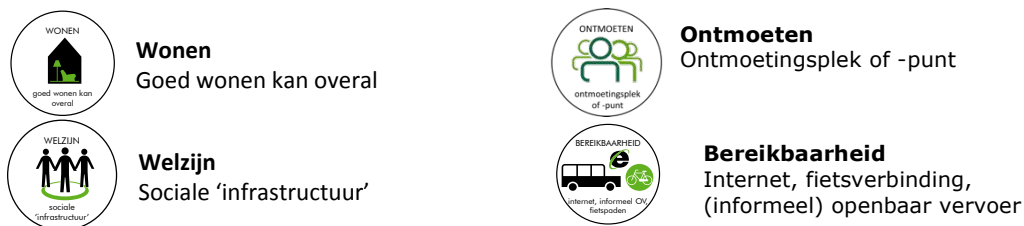

De bovenstaande piramide staat voor het schaalniveau én het bereik van de voorzieningen: hoe hoger de voorziening in de piramide staat, hoe groter het bereik moet zijn; voorzieningen die qua schaalniveau alleen in het dorp Winsum passen, vragen om een goede bereikbaarheid vanuit de andere dorpen. Dit stelt eisen aan de bereikbaarheid vanuit de dorpen lager in de piramide en voor de omliggende regio waarvoor Winsum ook een regiofunctie heeft.

Aanvullend op de indeling is van belang – en dit wordt steeds belangrijker- dat alle dorpen voorzien zijn van een goede digitale infrastructuur.

Om een indicatie te geven van de voorzieningen die per soort kern gewenst en haalbaar zijn, wordt gebruik gemaakt van icoontjes¹. Een totaaloverzicht van de icoontjes met korte beschrijving is te vinden in bijlage 2.

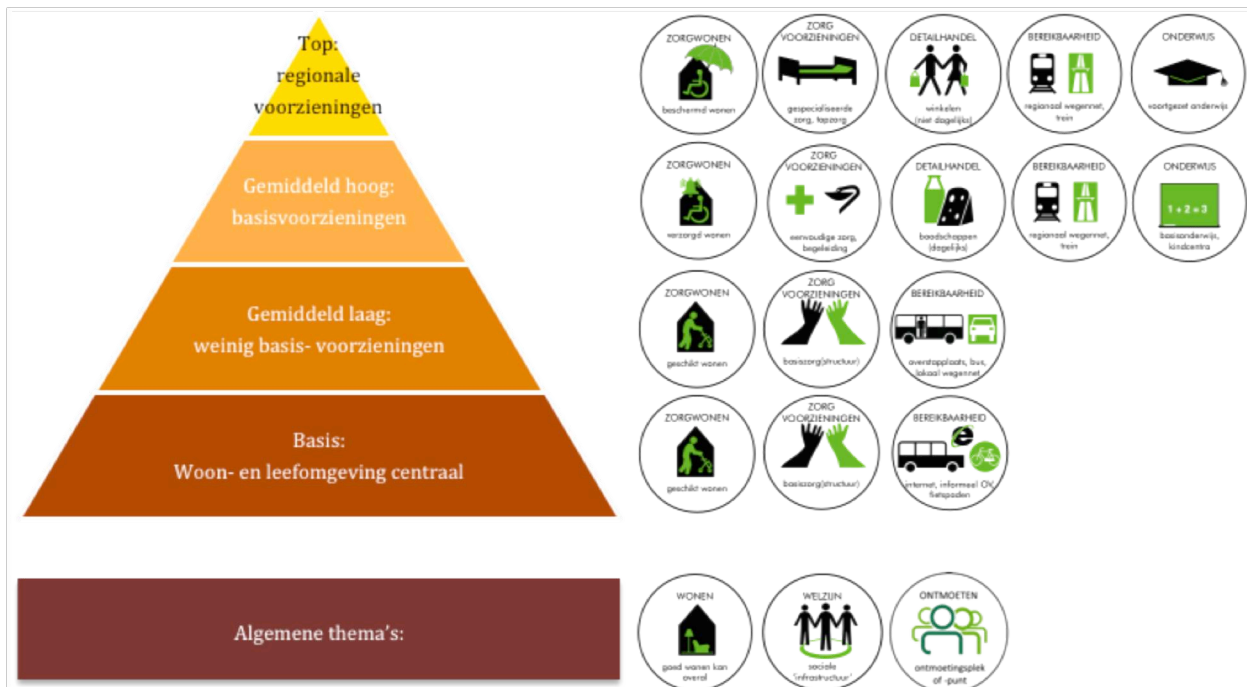
Er zijn vier thema's die op een zeker basisniveau in alle type dorpen aanwezig zijn. Voor de kleine kernen en woondorpen zijn ze van cruciaal belang.

¹ Iconen gemaakt door Enno Zuidema in Woon- en Leefbaarheidskader Eemsdelta, 2012

Voor de verschillende thema's loopt het voorzieningenniveau van eenvoudig naar meer specialistisch. Voor de kleine kernen/woondorpen betekent dit eenvoudige voorzieningen en voor Winsum meer specialistische voorzieningen.

Onderstaande figuur geeft per type kern aan welke voorzieningen en welk niveau er in het kader van de Leefbaarheid gewenst is.

Samengevat:

Voor de **kleine kernen** Wetsinge, Rasquert, Saaxumhuizen, Aduarderzijl, Tinallinge, en de **woondorpen** Feerwerd, Den Andel, Adorp, Garnwerd vormen goed wonen, een goede sociale infrastructuur en ontmoetingsmogelijkheden de basis voor deze dorpen. Een goede bereikbaarheid naar dorpen met meer gespecialiseerde voorzieningen is aanvullend belangrijk evenals een goede digitale infrastructuur.

Juist omdat de kleine kernen en woondorpen betrekkelijk weinig voorzieningen in de onmiddellijke nabijheid hebben, faciliteert de gemeente initiatieven gericht op een goede sociale infrastructuur en het vormgeven of uitbouwen van een ontmoetingsplek (elk dorp een dak) tot bijvoorbeeld een service- of zorgpunt. Ook ondersteunt de gemeente (informele) initiatieven die de bereikbaarheid vergroten.

Voor de **complete dorpen** Baflo, Ezinge en Sauwerd zijn naast de voorzieningen die in de kleinste dorpen aanwezig zijn, aanvullend nog de volgende voorzieningen van belang: er zijn voldoende zorgwoningen in de vorm van verzorgd wonen waarbij er zorg op afroep is. Ook is eenvoudige zorg (huisarts, 1ste lijn) zoveel mogelijk in het dorp aanwezig. Dagelijkse boodschappen kunnen in het dorp gekocht worden en er is basisonderwijs met kindvoorzieningen. De dorpen zijn bereikbaar met het regionaal wegennet en waar mogelijk de trein.

Het **centrumdorp** Winsum heeft naast de voorzieningen die genoemd zijn bij voorgaande dorpen, aanvullend nog de volgende voorzieningen:

- voldoende mogelijkheden voor 'zorgwonen': wonen in een beschermde omgeving aanleunwoning, verzorgingshuis, verpleeghuis.
- gespecialiseerde zorg of 1,5 lijnsvoorzieningen
- winkels voor niet dagelijkse boodschappen zoals kledingwinkels
- vormen van voortgezet onderwijs

Aanwezige voorzieningen

De voorzieningen die nu aanwezig zijn in de kernen van de gemeente Winsum komen grotendeels overeen met de hierboven gewenste voorzieningen. Bijlage 3 geeft een overzicht van het huidige voorzieningenniveau.

Voor sectorale visies en programma's op het gebied van onderwijs, zorg en welzijn en wonen, waar sprake is van een samenwerkingsproces met maatschappelijke organisaties, geeft de kernenhierarchie duidelijkheid; de maatschappelijke organisaties weten waar ze aan toe zijn en waar ze van de gemeente medewerking kunnen krijgen. Concreet betekent dit dat de gemeente zich optimaal inzet om bestaande voorzieningen die passen bij de soort kern in de kernenhierarchie te behouden. Dorpen kunnen uiteraard ook zelf inzetten op behoud van een voorziening, ook wanneer deze niet past binnen de piramide.

Bij uitbreidingen en/of het sluiting van voorzieningen hanteert de gemeente de weergegeven kernenhierarchie samen met de demografische gegevens (zie paragraaf 3.1) als leidraad bij visievorming en besluitvorming. Zeker daar waar de gemeente direct invloed heeft op de voorzieningen geeft dit houvast.

3 Ontwikkelingen en de effecten voor de Leefbaarheid

De Leefbaarheid in de gemeente wordt in het algemeen als goed ervaren². Toekomstige ontwikkelingen zullen echter zeker effecten hebben op de toe- of afname van Leefbaarheid in de dorpen. In dit hoofdstuk komen in de eerste paragraaf de volgende ontwikkelingen aan bod die de leefbaarheid kunnen beïnvloeden:

1. demografische ontwikkelingen;
2. aardbevingen;
3. ontwikkelingen in de zorg;
4. andere (maatschappelijke) ontwikkelingen die de Leefbaarheid kunnen beïnvloeden;

Vervolgens gaan we in paragraaf 3.2. na wat voor effecten deze trends en ontwikkelingen – met name de demografische ontwikkelingen – kunnen hebben op de leefbaarheid in onze gemeente.

3.1 Ontwikkelingen in beeld

De hierna beschreven ontwikkelingen die zich voor kunnen doen, worden indicatief weergegeven en niet uitputtend. Hoewel we ons er een beeld van proberen te vormen, is het van veel ontwikkelingen immers niet duidelijk hoe ze precies uitpakken in Winsum, hoe ze op elkaar inwerken en wat het effect op de leefbaarheid is. Maar door, samen met andere partijen, alert te zijn, zaken op te merken en samen na te denken over mogelijke effecten, kunnen we vroegtijdig inspelen op ontwikkelingen.

3.1.1 Demografische ontwikkelingen

De gemeente Winsum groeide in de jaren '70, maar kende daarna een wisselend migratiesaldo. Jaren met veel vestiging werden afgewisseld door jaren van per saldo vertrek. Sinds 2000 is het migratiesaldo vrij constant onder de nullijn uitgekomen. Door een beperkte natuurlijke aanwas en een licht negatief migratiesaldo is de laatste jaren het inwoneraantal van de gemeente licht gedaald.

Om de bevolkingsontwikkeling voor de toekomst in beeld te krijgen wordt er gebruik gemaakt van prognoses gebaseerd op demografische trends. Prognoses hebben een grote mate van onzekerheid en worden bovendien regelmatig bijgesteld door veranderende aannames en omstandigheden. Vergrijzing en ontgroening zijn redelijk goed te voorspellen, maar de mate van krimp veel minder. Verder kunnen de verschillen in bevolkingsontwikkeling tussen de kernen binnen de gemeente groot zijn.

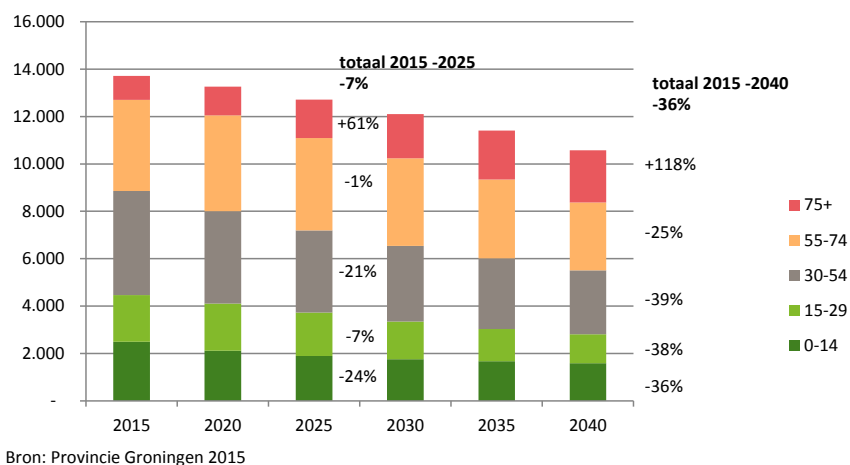
---

² Bron: Dorpenatlas 2008 en CMO bewonersenquête 2015

Op basis van huidige prognoses spelen in de gemeente Winsum, evenals in de regio, de volgende drie ontwikkelingen voor wat betreft de bevolking:

1. De daling van het totaal aantal inwoners zet de komende jaren door.
2. Het aantal huishoudens vermeerderd tot 2020 iets om daarna te verminderen. De huishoudensverdunding speelt hier een rol.
3. De samenstelling van de bevolking wordt anders: meer ouderen en minder jongeren.

De volgende figuur vat dit samen:

De oorzaak van de bevolkingskrimp en vergrijzing ligt vooral in een vertrekoverschot van jongeren in de groep van 15-24 jaar. In de gemeente komen minder jongeren terug dan er vertrekken.

De verwachte demografische ontwikkelingen voor de gemeente Winsum zijn minder ongunstig dan die in de omliggende gemeenten. De totale krimp voor Winsum ligt gewoon lager. De prognoses geven wel aan dat de groei van het aantal 65+-ers (en vooral de 75+-ers) voor Winsum hoger ligt dan voor de omliggende gemeenten.

Naarmate de dubbele vergrijzing toeneemt (een grotere toename van het aantal zeer oude inwoners), stijgt ook het aantal meervoudige chronische aandoeningen fors³. Voor de gemeente betekent dit dat we samen met de zorg en woningaanbieders naar de consequenties hiervan moeten kijken op het gebied van geschikt wonen in combinatie met zorg. Op deze en andere mogelijke effecten wordt in paragraaf 3.2. verder ingegaan.

³ bron Woningbehoefteonderzoek 2015 Regio Groningen Assen, Companen + Bijlagenrapport.

3.1.2 Aardbevingen

De aardbevingen spelen bij Leefbaarheid een rol omdat het aspect veiligheid en gevoel van veiligheid van de inwoners in het geding is. In hoeverre de aardbevingen de Leefbaarheid beïnvloeden is onderzocht door OTB Delft en CMO/ STAMM⁴. Dit in opdracht van de Dialoogtafel. Het betreft een onderzoek naar o.a. woonbeleving en beleving van de leefbaarheid in het aardbevingsgebied. Ruim 4000 mensen hebben meegedaan aan het onderzoek, waarvan ruim 400 uit de gemeente Winsum.

In 2012 (vóór de sterke aardbeving in Huizinge) was de tevredenheid met de woonomgeving in het aardbevingsgebied vergelijkbaar met de rest van Nederland (respectievelijk 85% en 86% van de inwoners was zeer tevreden of tevreden). In 2015 is de tevredenheid met de woonomgeving in het aardbevingsgebied sterk gedaald: 77% van de inwoners was (zeer) tevreden. Hiermee behoort het gebied tot de slechtst scorende gebieden van Nederland. Kijken we naar de gemeente Winsum, dan ligt dit cijfer nog steeds op 86% (tevreden tot zeer tevreden). Hierbij moet worden aangetekend dat Winsum in een gebied ligt met een minder hoge aardbevingsintensiteit.

Ook de verhuiscgenigheid is een aanwijzing en is onderzocht in bovenstaand onderzoek. Een huishouden wordt als verhuiscgenigd beschouwd als het binnen twee jaar wil verhuizen. Duidelijk is dat huishoudens die wonen in een gebied met een hoge aardbevingsintensiteit vaker willen verhuizen (15% verhuiscgenigheid) dan huishoudens die wonen in een gebied met een minder hoge aardbevingsintensiteit (ongeveer 10% verhuiscgenigheid). Winsum ligt in het gebied waar de aardbevingsintensiteit minder hoog is. Uit bovenstaand onderzoek blijkt dat 7% van de Winsumers binnen 2 jaar wil verhuizen.

De totaal cijfers voor leefbaarheid liggen op het gemiddelde niveau van provinciale en landelijke cijfers, namelijk op een 7,4. Dit is ook vergelijkbaar met het cijfer voor de leefbaarheid dat de Winsumers gaven in 2008, namelijk een 7,3⁵. De leefbaarheid heeft met meer aspecten te maken dan alleen aardbevingen. Zaken als sociale cohesie bijvoorbeeld wordt in ons gebied hoog gewaardeerd.

Uit het bovengenoemde onderzoek is gebleken dat de combinatie "*hoog risico aardbevingen en krimp*" de Leefbaarheid sterk beïnvloed. Hoewel Winsum in het verleden nog nauwelijks krimp kende, gaat dit de komende jaren wel spelen. Nog niet duidelijk is in hoeverre de aardbevingen de krimp gaat versterken. Het verstevigen van het imago van Winsum als levendige woongemeente met goede bereikbaarheid, woongenot in een uniek landschap en met goede voorzieningen is belangrijk om hieraan het hoofd te bieden.

De aardbevingsproblematiek biedt ook kansen. In eerste instantie biedt het mogelijkheden om woningen en gebouwen te versterken en kwalitatief te verbeteren. Daarnaast biedt het (financiële) mogelijkheden om met bewoners aan verbetering van de leefbaarheid te werken, bijv. bij projecten als 'elke dorp een dak' en duurzaamheidsmaatregelen. Ook het programma Lokale Energietransitie biedt een kans, door het stimuleren van lokale energiecoöperaties.

---

⁴ Bron; Onderzoek wonen en aardbevingen in Groningen. OTB TU Delft i.s.m CMO Stamm, 2016.

⁵ Bron; Dorpenatlas Winsum, 2008.

3.1.3 Ontwikkelingen in de zorg

Met de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning, de Jeugdwet (2015) en de Participatiewet is het organiseren van de zorg en de ondersteuning dichtbij de burger nog belangrijker geworden dan voorheen. De gemeente is voor meer mensen met ondersteuningsvragen in de gemeente direct verantwoordelijk geworden. Naast het overhevelen van taken naar de gemeente gaat het ook om zorginhoudelijke vernieuwingen en een andere manier van werken.

De gemeenten De Marne, Eemsmond, Bedum en Winsum hebben gezamenlijk beleid ontwikkeld op het sociaal domein. Er is een gezamenlijke ambitie geformuleerd;

Zoveel mogelijk inwoners kunnen actief participeren. Ieder naar vermogen en op een manier die bij hen past; als vrijwilliger, ouder, buren, mantelzorger of professional.

Uitgangspunt daarbij is dat onze inwoners zoveel mogelijk zelfstandig en zelfredzaam zijn. Ze hebben maximaal mogelijk regie over hun eigen leven, organiseren zelf verschillende aspecten van het leven en beschikken over voldoende regelruimte om dit te kunnen. In de zorg en ondersteuning gaan we uit van wat de inwoners zelf nog kunnen en bouwen daar op verder.

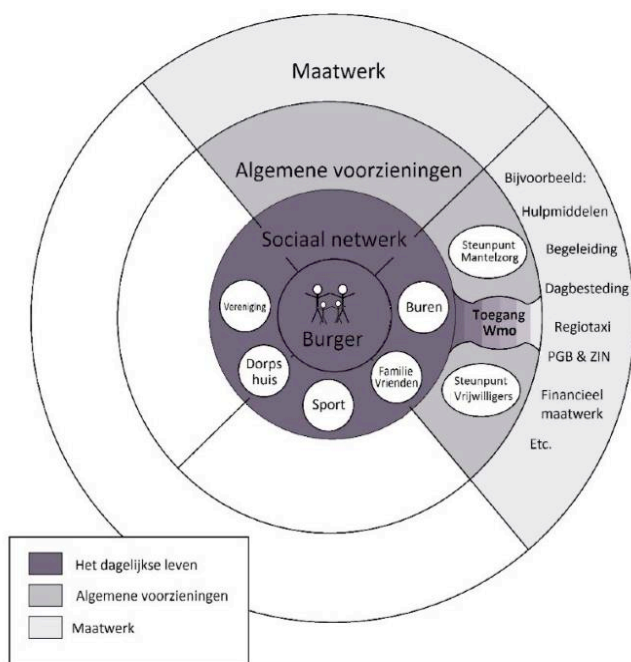
De eigen kracht van mensen en hun sociale netwerk moet daarbij worden benut. In het licht hiervan is het leefbaarheidsthema sociale vitaliteit, betrokkenheid van mensen bij elkaar en bij hun leefomgeving van groot belang.

In een zogenaamde 'civil society' beschikken mensen idealiter over een eigen netwerk ingebed in hun sociale omgeving. Een sociaal netwerk kan bestaan uit familieleden, vrienden, kennissen, collega's, etc. Binnen een sociaal netwerk kunnen mensen een beroep op elkaar doen. Mantelzorg is hiervan een voorbeeld.

Meer specifiek in het kader van de jeugdzorg gaat de 'pedagogische civil society' uit van een samenleving waarin iedereen die betrokken is bij het opgroeien en opvoeden van kinderen, ook gezamenlijk verantwoordelijk is: ouders, buurtbewoners, familieleden, leraren, sportcoaches, etc. In een goed functionerende pedagogische civil society bestaat er bij burgers de bereidheid om in de eigen sociale netwerken en in het publieke domein de verantwoordelijkheid rond het opgroeien en opvoeden van kinderen te delen. Dit is een belangrijk element van het jeugdhulpbeleid omdat er op deze manier meer problemen lokaal met inwoners preventief en integraler worden opgelost en er daardoor minder zware zorg en ondersteuning nodig zal zijn.

Het bovenstaande vraagt ook goede basisvoorzieningen zoals sportverenigingen, kindvoorzieningen, ontmoetingsruimtes zoals dorpshuizen en jeugdsozen.

De volgende figuur uit het WMO-beleidsplan 2015-2018 vormt een goede weergave van de sociale component van Leefbaarheid. Het laat zien hoe de samenhang 'der dingen' is. Het sociale netwerk bestaande uit buren, familie en vrienden, dorpshuis, verenigingen en sport vormen in hun samenhang als het ware de sociale basis voor Leefbaarheid.

Een sterke leefbare samenleving waarbij mensen bij elkaar betrokken zijn is een voorwaarde voor goede zorg en de participatie van onze inwoners (oud en jong).

3.1.4 Andere ontwikkelingen die de Leefbaarheid beïnvloeden

Naast de in de vorige paragrafen genoemde ontwikkelingen spelen er nog andere trends die de Leefbaarheid beïnvloeden. Daarbij gaat het niet alleen om bedreigingen maar ook om kansen voor de leefbaarheid van het gebied.

Het bureau Alterra geeft in de publicatie 'Ruimte voor de toekomst in het landelijk gebied; trendverkenning 2020-2030 voor gemeenten met veel landelijk gebied' een vijftal trends:

1. Het platteland wordt steeds meer een multifunctionele leef- en werkomgeving (en minder een productielandschap).
2. Schaalvergroting van (agrarische) bedrijven en voorzieningen gaat gelijk op met een toename van kleinschalige en lokale initiatieven van burgers en bedrijven.
3. Technologische innovatie kan juist op het platteland de bedrijvigheid en de Leefbaarheid vergroten.
4. De kwaliteit van de leefomgeving in het landelijk gebied staat onder druk.
5. Initiatieven van burgers en bedrijven brengen oplossingen voor lokale problemen, maar niet zonder de betrokkenheid van gemeenten.

In plattelandsgemeenten zoals Winsum, is schaalvergroting in de landbouw, maar ook in andere sectoren zoals zorg, onderwijs en detailhandel, een ontwikkeling die we goed moeten volgen. Schaalvergroting heeft effect op de leefbaarheid omdat voorzieningen zich meer zullen concentreren in de grotere dorpen en steden. De voorzieningen zoals winkels en scholen verdwijnen uit de kleinere kernen. Aan de andere kant zien we dan juist in deze kleinere woondorpen allerlei kleinschalige initiatieven ontstaan.

Hoewel de perifere plattelandsgebieden in Nederland- en ook in Groningen – tot nu toe wat achterbleven bij de aanleg van bijvoorbeeld snel internet, zien we de laatste tijd hierin een inhaalslag. Door digitalisering en technologische ontwikkelingen in de landbouw is de aanwezigheid van een goede digitale infrastructuur steeds belangrijker. Maar ook voor ontwikkelingen als de zorg op afstand, domotica, thuiswerken, digitaal onderwijs en kleine bedrijvigheid is deze digitale infrastructuur hard nodig. We zien ook dat er corporaties ontstaan die proberen snel internet op het platteland mogelijk te maken, daar waar de grotere providers achterblijven.

Digitalisering heeft ook invloed op de detailhandel; steeds meer mensen winkelen online waardoor fysieke winkels het moeilijk hebben. Voor het fysieke winkelen geldt dat de beleving en een aantrekkelijke winkelomgeving er steeds meer toe doen.

De trend dat het landschap en het platteland multifunctioneler worden komt naar voren bij het (opnieuw) invullen van voormalige agrarische bedrijfsgebouwen met andere functies zoals wonen en kleinschalige (recreatieve) bedrijvigheid.

Ook nieuwe manieren van duurzame energie opwekken zoals zonneparken en windenergie, zoeken een plek in het landschap. Het is voor de gemeente een uitdaging om te zorgen dat nieuwe functies een goed plek vinden, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het landschap, de leefbaarheid en andere belangen.

De gemeente wil verbindingen leggen tussen de sectorale trends door samen met burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven in de regio te zoeken naar kansen en uitdagingen. Dit vraagt om een wendbare gemeente die midden in het (regionale) netwerk staat en inspeelt op de lokale en regionale ontwikkelingen die er spelen.

Onderstaande figuur geeft nog eens een groot aantal van de ontwikkelingen in beeld waarop geanticipeerd moet worden.

3.2 Ontwikkelingen en hun effecten voor de pijlers

Van de ontwikkelingen die zijn geschetst, zijn het vooral de demografische ontwikkelingen waarvan de effecten op Leefbaarheid het meest duidelijk in beeld te brengen zijn. Voor veel andere ontwikkelingen is dat lastiger. Het is wel belangrijk om deze ontwikkelingen op de voet te blijven volgen en proberen er samenhang tussen te zien. Op tijd de kansen en bedreigingen opmerken die zich voordoen is van belang zodat we er op in kunnen spelen.

Veel van de in 3.1.1. geschetste demografische ontwikkelingen hebben effecten die duidelijk raken aan de leefbaarheid. Zonder uitpuittend te zijn, worden hier een aantal effecten geschetst.

Terugloop van de totale bevolking:

- *minder draagvlak voor aanwezige voorzieningen, samen met schaalvergroting wordt dit effect nog versterkt;*

Huishoudensontwikkeling, tot 2020 een toename daarna een afname:

- *tot 2020 zijn meer woningen nodig dan er nu zijn, na 2020 komt er een overschot aan woningen;*

Groei van het aantal ouderen:

- *verstopping woningmarkt*
- *vraagverandering woningen, voorzieningen,*
- *uitbreiding zorgvraag*
- *verschuiving bestedingspatronen*
- *andere vrijetijdsvoorzieningen*
- *verschuiving mobiliteit van eigen vervoer naar (informeel) openbaar vervoer*

Krimp aantal jongeren:

- *daling leerlingenaantallen scholen*
- *minder draagvlak bestaande sportvoorzieningen*
- *etc.*

Per pijler worden een aantal mogelijke gevolgen van de (demografische) ontwikkelingen nader in beeld gebracht:

Fysieke Pijler

Wonen en woonomgeving

De bevolking van de gemeente Winsum daalt de komende jaren. Vooral de jongere leeftijdsgroepen nemen in omvang af. Voor het thema wonen zijn de huishoudensontwikkelingen het meest relevant.

Bij de huishoudensontwikkeling is de omslag van groei naar krimp op korte termijn waarschijnlijk. Op z'n vroegst gebeurt dit in 2020, maar op basis van het recente verleden zou dit in 2025 gaan gebeuren. Overigens zijn de (mogelijke) effecten van de aardbevingen niet meegenomen in de prognoses. Dit kan de trend negatief beïnvloeden.

De (beperkte) groei van de woningbehoefte tot 2020 doet zich vooral voor in het centrum dorp Winsum en de complete dorpen. De woonkernen blijven redelijk stabiel. Op langere termijn is er krimp in alle woonmilieus.

Tabel 11.11: Gemeente Winsum. Huishoudensontwikkeling volgens de **trendprognose**, naar leeftijd, 2015 – 2040.

	2015	2020	2025	2030	2035	2040
1-2 persoons 15-29	250	230	210	150	140	110
1-2 persoons 30-54	860	840	840	820	740	610
1-2 persoons 55-74	1.890	1.880	1.740	1.610	1.450	1.220
1-2 persoons 75+	650	820	1.080	1.200	1.300	1.360
Gezin met kind	2.160	2.070	1.920	1.800	1.660	1.520
Overig	70	90	90	100	100	100
Totaal	5.880	5.930	5.880	5.680	5.390	4.920

Bron: Provincie Groningen 2015

Naar woningtype is er:

- tekort aan levensloopgeschikte woningen (vooral in de huursector) als gevolg van de vergrijzing en het langer zelfstandig wonen.
  - op termijn ontspanning bij eengezinskoopwoningen; daarvan lijkt er voldoende aanbod
- Om de behoefte op te vangen wordt allereerst de bestaande voorraad aangepast.

In de prestatieafspraken met woningcorporatie Wierden en Borgen is per dorp gekozen voor de volgende strategie:

Voorraad-verwachting	Winsum	Adorp, Baflo, Ezinge, Sauwerd	Den Andel, Feerwerd, Garnwerd
	Groei van de voorraad	Stabilisatie	Krimp
Huidige voorraad	Energetische verbetering	Energetische verbetering	Energetische verbetering
	Comfortverbetering	Comfortverbetering	Comfortverbetering
	Sloop / compensatie nieuwbouw	Sloop / verdunde nieuwbouw	Sloop / verdunde nieuwbouw of lege ruimte
Nieuwbouw	Flexibele woningen	Flexibele woningen	Flexibele woningen
	Specifiek voor senioren		
	Gezinnen (vervanging)		

Tabel 4: Indicatieve strategie per dorp naar product

Voor de gemeente Winsum totaal is de groei van de groep huishoudens 1-2 persoons van 75 jaar en ouder zeer fors. Tot het jaar 2025 een groei van 430 huishoudens (66%) en tot 2040 zelfs een verdubbeling, 710 huishoudens (109%).

De komende jaren zijn het drie groepen waar de woonvoorzieningen vooral onder druk komen te staan:

- de mensen onder de groeiende groep 75+-ers die een aangepaste woning nodig hebben. Dit gaat vooral na 2020 spelen

- groepen mensen die zorgzwaartepakket 3 en 4 hadden en voorheen nog intramuraal woonden. Deze groep heeft behoefte aan woonvormen nabij zorgvoorzieningen en/of doen een groot beroep op professionele zorg aan huis.
- de groep jongere mensen met een (lichamelijke en/of verstandelijke) beperking die als gevolg van het rijksbeleid steeds vaker in een gewone woonomgeving wonen in plaats van in aparte voorzieningen. Deze groep doet nu ook een beroep op de woningvoorraad.⁶

Naast aangepaste woningen moet ook rekening gehouden worden met aanpassingen bij de inrichting van de woonomgeving. Zo zal steeds meer rekening gehouden moeten worden met bijvoorbeeld de toegankelijkheid voor mensen met een beperking.

Landschap

Voor het landschap zijn de effecten van demografische op de leefbaarheid minder direct aanwezig. Hier zullen andere ontwikkelingen van invloed zijn zoals de schaalvergroting van de landbouw, de verschuiving van een (agrarisch) productielandschap naar een meer multifunctioneel consumptielandschap. Met het leefbaarheidsvraagstuk in het achterhoofd is hierbij vooral de uitdaging hoe we het landschap voor alle gebruikers mooi, bruikbaar en aantrekkelijk kunnen houden.

Sociale Pijler

Onderwijs

De bevolkingsontwikkeling heeft ook gevolgen voor de leerlingenaantal van de scholen. Voor de basisscholen betekent dit een afname van het aantal leerlingen van 4-12 jaar van rond de 23%. Met deze daling komt het bestaan van een aantal kleine scholen meer onder druk te staan. Ook de grotere scholen kunnen te maken krijgen met lege ruimten die wel op de exploitatie drukken zonder dat daar vergoedingen tegenover staan.

Winsum

	2015	2025	groei/krimp	2035	groei/krimp
Prognose bevolking 0 t/m 3 jaar	536	490	-8,6%	461	-5,9%
Prognose bevolking 4 t/m 11 jaar	1.378	1.066	-22,6%	1.092	2,4%

We spelen, samen met het onderwijs, op verschillende manieren in op deze ontwikkeling door de haalbaarheid te onderzoeken van brede scholen in Baflo en Winsum en samenwerking tussen scholen te stimuleren. Ook de leerlingenaantallen in het voortgezet onderwijs dalen. Het leveren van kwalitatief goed onderwijs, samenwerking tussen scholen en goede bereikbaarheid, kan een kans zijn om voor Winsum het voortgezet onderwijs te behouden.

Zorg

De demografische ontwikkelingen vragen door de forse stijging van het aantal ouderen ook om flinke uitbreidingen en aanpassingen van de zorgvoorzieningen, zowel voor de intramurale zorg als voor de zorg en diensten aan huis voor de ouderen die zelfstandig wonen.

⁶ Prestatieafspraken Wierden en Borgen en de gemeente Winsum

Naast de demografische ontwikkelingen hebben ook de veranderingen in de zorg uiteraard invloed op de zorgvoorzieningen en wijze waarop de zorg wordt geleverd: dichterbij huis, zo lang mogelijk thuis. De sluiting van verzorgingshuizen vraagt om andere woonvormen voor mensen die zorg nodig hebben. Ook in de gemeente Winsum staan de verzorgingshuizen Winkheem en Viskenij onder druk. Hier ligt een opgave voor woon en zorgorganisaties en de gemeente.

Sport

Voor het thema sport hebben de demografische en andere ontwikkelingen ook gevolgen. Met de zeer snel naderende 'dubbele vergrijzing' vormen ouderen een groter wordende doelgroep. De toenemende aandacht voor een gezonde leefstijl vraagt om aanpassingen van het aanbod. Het is belangrijk dat sportverenigingen anticiperen op de gevolgen van de toenemende individualisering. Werving en het vasthouden van vrijwilligers vraagt daarbij aandacht.

Om de kleiner wordende doelgroep jongeren voor sport te (blijven) interesseren, vraagt mogelijk om een nieuw aanbod eventueel aangevuld met meer flexibiliteit. Omdat de ontwikkeling van een terugtrekkende overheid verder zal gaan, komen er meer taken bij de sportverenigingen terecht. Meer samenwerking met andere partijen kan daarbij een positieve rol spelen.

Maatschappelijke voorzieningen

Door de demografische ontwikkelingen zal een deel van de maatschappelijke voorziening onder druk komen te staan omdat er minder mensen gebruik van maken. Ook de beweging van de terugtrekkende overheid kan deze druk versterken. Daarnaast zijn er ontwikkelingen die een positieve impuls voor een deel van de voorzieningen kan vormen zoals voorzieningen voor de groeiende groep ouderen en bijvoorbeeld dorpshuizen/elk dorp een dak waar steunpunten/ servicepunten aangekoppeld kunnen gaan worden.

De daling van het aantal jeugdigen in onze gemeente vraagt ook inspanningen om juist voor deze groep de voorzieningen en de leefbaarheid op peil te houden. In de zorg voor de jeugd zijn voorzieningen zoals jeugdsozen, sport- en andere verenigingen belangrijke vindplaatsen en plekken waar vroegtijdige signalering van problemen plaatsvindt. Hiermee kan zwaardere zorg voorkomen worden. Ook integrale kindvoorzieningen en scholen hebben deze functie.

Sociale vitaliteit

Door de vergrijzing zou je kunnen constateren dat de sociale vitaliteit in de dorpen wegvalt; de groeiende groep zeer ouderen en de groep mensen die met gezondheidsproblemen te maken hebben, kunnen lastiger bijdragen aan de vitaliteit. Aan de andere kant leveren ouderen -en dat worden er nog steeds meer- die nog wel vitaal zijn vaak een bijdrage aan vrijwilligerswerk en mantelzorg. Dit is een kans.

Veranderingen in de zorg met als uitgangspunt 'meer zorgen voor elkaar' vraagt dat mensen meer naar elkaar omkijken. Dit kan op termijn juist in de kleinere dorpen meer sociale vitaliteit geven.

De terugtrekkende overheid en de toenemende aandacht voor burgerparticipatie heeft ook een positief effect op de sociale vitaliteit. Hoe meer verantwoordelijkheid en bevoegdheden we de burger geven over hun eigen woon- en leefomgeving, hoe meer effect dit kan hebben op de sociale vitaliteit. Bewoners zullen meer met elkaar samen gaan werken,

elkaar beter kennen. Het opstarten van lokale energiecoöperaties kan bijdragen aan sociale cohesie en tegelijkertijd duurzaamheid bevorderen.

Bij het thema sociale vitaliteit is het ook belangrijk de potentiële kracht die bij de jongeren zit niet te vergeten en in te zetten.

3. Economische Pijler

Recreatie en toerisme

De recreatieve behoeften van de inwoners van Winsum gaan verschuiven door de andere samenstelling van de bevolking (meer ouderen, minder jongeren, zie ook sport). Dit vraagt dan ook om een aanpassing van het bestaande recreatieve aanbod. Voor ouderen is bijvoorbeeld de nabijheid van recreatieve mogelijkheden belangrijker dan voor de andere doelgroepen (bijvoorbeeld een park in de buurt).

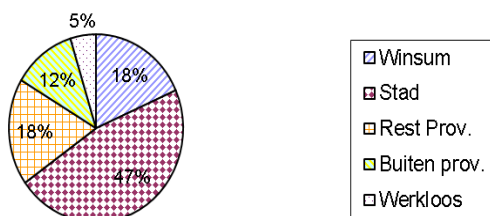
In de toeristische sector speelt bij de ondernemers vergrijzing; lang niet altijd zijn er goede mogelijkheden voor opvolging.

Winkelvoorzieningen

Voor de detailhandel speelt de vergrijzing in twee opzichten een rol. Enerzijds is het bestedingspatroon van ouderen anders dan dat van jongeren. Zo kopen ouderen minder niet-dagelijkse artikelen (kleding, sport en spel, meubelen, doe-het-zelf, etc.). De gewenste branchering zal hierdoor veranderen en zich aanpassen aan het bestedingspatroon van de ouderen (rapport detailhandel Winsum, 2015)

Bij de winkeliers is ook sprake van vergrijzing. Meer dan voorheen gaan zelfstandige winkeliers de komende jaren stoppen.⁷ Jongere generaties kunnen of willen de winkel niet automatisch overnemen. Het aantal starters is beperkt door het ongunstige toekomstperspectief voor winkeliers. De impact van het online shoppen heeft ook invloed.

Waar werken de Winsumers

Werkgelegenheid

In de gemeente vindt 77% van de beroepsbevolking werk buiten de gemeente. 18% werkt in de gemeente en 5% is werkloos.⁸

De werkloosheid in de gemeente zal naar verwachting toenemen. Er wordt o.a een afname verwacht van werkgelegenheid in de huishoudelijke zorg en mogelijk in de detailhandel. Bedrijfsoverdracht is een belangrijk thema.

De sterkste procentuele groei van de werkgelegenheid vindt landelijk naar verwachting de komende twintig jaar plaats in de zorg en de ICT. Ook de ontwikkeling van

⁷ In Nederland is circa 40% van de zelfstandige mkb-ers ouder dan 50, eenzesde is zelfs ouder dan 60 jaar. Bron: Detailhandel en Leefbaarheid, DTNP 2013.

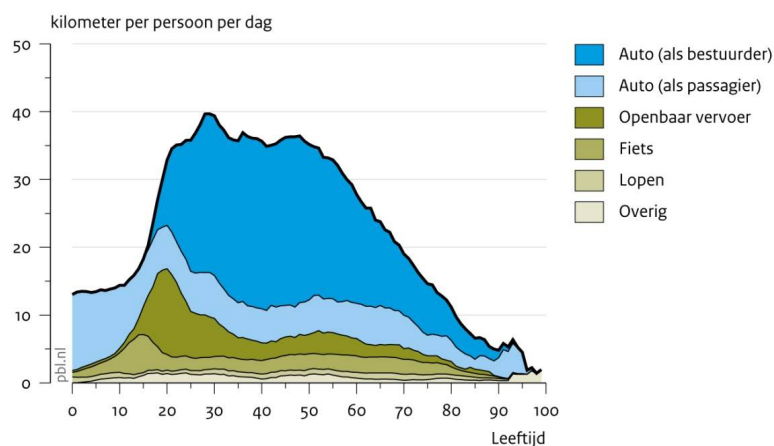
⁸ Bron Actieplan Economische Zaken 'Werken aan Winsum 2013-2016'.

duurzaamheidsinitiatieven kan werkgelegenheid creëren, zoals bij duurzame maatregelen in de bouw.

Mobiliteit

Onderstaande figuur laat zien hoe de vervoersmodaliteit zich naar leeftijd ontwikkelt. Deze figuur geeft aan dat ouderen in het algemeen zich minder verplaatsen dan jongeren. Dit geldt voor alle vormen van vervoer. De groep zeer ouderen (boven de 85) is vooral afhankelijk van informele vervoersvormen voor het bereiken van voorzieningen op afstand. Voor de groep ouderen in de kleine kernen en woondorpen worden voorzieningen daarmee moeilijker bereikbaar. Door de schaalvergroting komen voorzieningen op grotere afstand te liggen. Hier ligt een opgave op de gebieden; zorg, wonen, voorzieningen, sociale vitaliteit en vervoer.

Vervoersmodaliteit naar leeftijd, 2010 – 2011

Bron: OVIN 2010 en 2011

3.3 Conclusie

De geschetste ontwikkelingen en hun effecten zullen de leefbaarheid in Winsum beïnvloeden. De vraag is hoe we hierop kunnen anticiperen met als inzet: kansen benutten en bedreigingen verkleinen. In hoofdstuk 6 zijn de geschetste ontwikkelingen en mogelijke effecten vertaald in zo concreet mogelijke opgaven. Maar eerst worden in hoofdstuk 4 de doelen en uitgangspunten weergegeven die het eigenlijke 'leefbaarheidskader' vormen.

4 Doelen en uitgangspunten

In dit hoofdstuk worden doelen en uitgangspunten voor de Leefbaarheidsopgave Winsum in beeld gebracht. Deze doelen en uitgangspunten zijn deels ontleend aan bestaande visies en beleidsplannen zoals de Structuurvisie en het Wmo beleidsplan. Deels komen zij voort of zijn aangescherpt vanuit de in hoofdstuk 3 beschreven ontwikkelingen en hun effecten op de Leefbaarheid. Deze doelen en uitgangspunten vormen het 'Kader leefbaarheid'.

Centrale doelen leefbaarheid

- Sterke kernen met een eigen karakter
- Goede bereikbaarheid
- Alle kernen in de gemeente Winsum vitaal houden waarbij de bewoners zich goed en veilig voelen in hun eigen woon- en leefomgeving en met elkaar zorgen voor een prettige, leefbare buurt en elkaar helpen waar nodig
- Zoveel mogelijk inwoners kunnen actief participeren, ieder naar eigen vermogen en op eigen manier
- Het (minimale) voorzieningenniveau wordt afgestemd op het type dorp in de kernenhiërarchie
- Per kern een goed en samenhangend pakket aan wonen, welzijn en zorg(diensten)

De volgende inhoudelijke uitgangspunten voor de leefbaarheidsopgave zijn geformuleerd.

Uitgangspunten inhoudelijk

- De kernenhiërarchie vormt samen met de demografische ontwikkelingen een leidraad bij de instandhouding c.q. uitbreiding van voorzieningen.
- Voor kleine kernen en woondorpen is (extra) aandacht nodig voor; 1. een goede sociale infrastructuur 2. een ontmoetingsplek (elk dorp een dak dat veel (steun)functies kan hebben van bibliotheek afhaalpunt tot servicepunt zorgpunt) 3. bereikbaarheid
- Inzet is een regionaal onderscheidend voorzieningenniveau voor met name centrumdorp Winsum. Een goede bereikbaarheid speelt daarbij een cruciale rol
- Winsum als Centrumdorp heeft daarbij waar het gaat om het behoud/versterken van haar positie als centrumdorp de grootste prioriteit.
- De fysieke en/of digitale bereikbaarheid van voorzieningen krijgt in alle kernen een hoge prioriteit
- Goede bereikbaarheid betekent, dat de gemeente bijdraagt aan een goede fysieke en digitale infrastructuur en dat zij slimme locatiekeuzes maakt als het gaat om winkels, woningbouw, werkgelegenheid en voorzieningen.
- Gestreefd wordt naar behoud van kwalitatief goede bestaande voorzieningen in alle kernen. Mocht een voorziening niet langer te behouden zijn, dan geldt als uitgangspunt dat de kwaliteit van een voorziening boven de nabijheid gaat.
- Ingezet wordt op het verhogen van het veiligheidsgevoel van de inwoners en het verminderen van overlast door het nemen van preventieve maatregelen en toezicht.
- Duurzaamheid, de gemeente moet energieneutraal zijn in 2050.

Vervolg inhoudelijke uitgangspunten

- Maatschappelijke voorzieningen als dorpshuizen en sportvoorzieningen krijgen steun zolang zij bestaansrecht hebben. Criteria om dit te toetsen zijn: het gebruik, het draagvlak in het dorp en een sluitende exploitatie
- Binnen het aanbod aan voorzieningen geven we, met het oog op de vergrijzing, de diensten op het gebied van zorg en welzijn een steeds prominentere plek
- De volgende initiatieven worden gesteund, initiatieven die:
  - de sociale samenhang, de mantelzorg, het vrijwilligerswerk, de veiligheid en de Leefbaarheid bevorderen
  - de participatie en de zelfredzaamheid en van inwoners –gezond of met een beperking- in de eigen leefomgeving bevorderen
  - gedragen worden door dorpen en dorpenvisies etc.
- Een goede digitale infrastructuur (breedband/5G) is voor alle dorpen én het buitengebied voor zowel de Leefbaarheid (inclusief zorg) als voor de economische ontwikkelingen van steeds groter belang.

Uitgangspunten werkwijze

- Demografische veranderingen zullen de komende jaren de Leefbaarheid in veel dorpen beïnvloeden en worden door gemeente voor de beleidsterreinen die raken aan Leefbaarheid, nauwgezet gevolgd om erop te kunnen anticiperen
- De gemeente Winsum wil samen met inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven in de regio kansen en uitdagingen die de Leefbaarheid versterken, in beeld brengen en waar mogelijk ondersteunen en faciliteren.
- De gemeente kiest voor een alerte en actieve houding bij de (dreiging van) aardbevingen en zoekt daarbij de samenwerking met de gemeenten, de provincie en andere partijen.
- (Maatschappelijke) ontwikkelingen vormen kansen en bedreigingen voor de Leefbaarheid. Dit vraagt om een wendbare gemeente die midden in het regionale netwerk staat en inspeelt op lokale en regionale verschillen.

5 Aanpak leefbaarheid in Winsum

In de voorgaande hoofdstukken is verkend:

- Wat leefbaarheid voor de gemeente Winsum betekent;
- Welke aspecten een rol spelen bij het onderwerp Leefbaarheid en welke ontwikkelingen de leefbaarheid beïnvloeden;
- Welke doelen en uitgangspunten er gehanteerd worden voor uitwerking van leefbaarheidsopgaven en projecten.

Alvorens we in hoofdstuk 6 de belangrijkste opgaven per pijler benoemen die bijdragen aan de leefbaarheid van de gemeente Winsum gaan we eerst in op de vervolg aanpak.

Daarbij komen in de volgende paragrafen achtereenvolgens aan bod:

- 5.1 Inleiding
- 5.2 Verschillende rollen
- 5.3 Communicatie en participatie
- 5.4. Evaluatie en bijstelling

5.1. Inleiding

Dit kader vormt de basis om meer gericht, integraal en in samenwerking met maatschappelijke partijen leefbaarheid aan te pakken en richting te geven. Zoals al eerder aangegeven gaat het onderwerp leefbaarheid als een rode draad door de sectoren heen. Uitvoering geven aan de leefbaarheidsopgave is meer dan een optelsom van de verschillende projecten uit de sectoren. Het gaat om een aanpak waarbij de meerwaarde is dat de opgaven uit de verschillende pijlers (fysiek, economisch, sociaal) in samenhang ontwikkeld worden en zo de leefbaarheid van de gemeente Winsum wordt versterkt. Een aanpak waarbij het gaat om verbreden, samenwerken, slim combineren, integraal benaderen en het benutten van kansen.

- Een aanpak op sectoraal en op dorps/gemeenteniveau volstaat lang niet altijd. Een aantal onderwerpen vraagt om een meer gebiedsgerichte en regionale aanpak; Voorbeeld is de afstemming over de nieuwbouwruijnte (aantallen te bouwen woningen) in de regio Groningen-Assen. Leefbaarheid is een item van het gehele gebied Noord Groningen. We zoeken dan ook actief de samenwerking op met onze buurgemeenten. Om van elkaar te leren en zaken samen op te pakken waar dat mogelijk is.
- Het is wenselijk om de gevolgen van de verschillende ontwikkelingen gelijktijdig in ogenschouw te nemen en daarbij de benadering zo te kiezen dat meerdere problemen gelijktijdig en in samenhang worden aangepakt. Als voorbeeld: het aardbevingsbestendig maken van de scholen kan gecombineerd worden met het opvangen van daling van het aantal leerlingen en de onderwijskundige wens om te komen tot integrale kindcentra en met duurzaamheid.
- Kansen benutten: in het verleden kon bij een groei van de bevolking op onderdelen nog strak en zeker gepland worden. Omdat groei niet meer aan de orde is, en de complexiteit van de samenleving toeneemt, wordt nu eerder om een alerte houding

gevraagd en het durven zetten van stappen in onzekerheid, waarbij kansen zoveel mogelijk op het juiste moment worden benut. Dat vraagt een flexibele houding waarbij de (Leefbaarheids)missie duidelijk is en waarbij we ook durven te experimenteren. Voorbeeld; het experimenteren met dorpsbudgetten.

- De aanpak die gekozen wordt moet passen bij het dorp of de wijk. Het vraagt dus om maatwerk. Er zijn dorpen die een dorpsplan hebben; er zijn dorpen waarbij de sociale cohesie groter is dan bij andere dorpen. Ook de mate waarin de inwoners zich georganiseerd hebben en de grootte van het dorp heeft invloed op de wijze waarop er aan leefbaarheid gewerkt wordt. Soms nemen groepen van bewoners initiatieven. Het vraagt van de gemeente om daar bij aan te sluiten en om nieuwe werkwijzen, zoals overheidsparticipatie.
- Bij het benutten van kansen hoort ook het alert zijn op financieringsmogelijkheden. De komende jaren zijn er verschillende subsidiemogelijkheden voor (gemeentelijke) herstructurerings- en Leefbaarheidsprojecten. Het is zaak deze optimaal te benutten. Dit door leefbaarheidsprojecten en maatregelen op een slimme manier uit te werken, te combineren en te verbinden, zodat zij optimaal voldoen aan de criteria om voor subsidie in aanmerking te komen. Kansen die zowel de gemeente maar ook dorpsverenigingen en bewonersgroepen moeten benutten.

5.2. Verschillende rollen

Leefbaarheid is een gezamenlijke opgave van ons allemaal: van de inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuurders. Iedereen heeft er op de één of andere manier mee te maken. En iedereen zal op zijn wijze ook een bijdrage leveren. Ieder in zijn eigen rol.

De rol van de gemeente is de laatste jaren sterk aan het veranderen. De burger is mondiger geworden, de overheid doet vaker een stapje terug en pakt steeds meer een regierol.

Het gaat in het beleid en politiek –en zeker bij leefbaarheid- steeds meer om het doen van richtinggevende uitspraken aangevuld met een beleidspraktijk:

- die samen met maatschappelijke organisaties en burgers vorm gegeven wordt. Dit vraagt om een wendbare gemeente die midden in het regionale netwerk staat en inspeelt op alle lokale en regionale verschillen.
- waarbij maatwerk wordt geleverd waar het gaat om bedreigingen en kansen Leefbaarheid
- waarbij ontwikkelingen en hun effecten gevolgd worden (monitoring)
- waarbij van tijd tot tijd wordt bijgestuurd

sturingsfilosofie overheid

reguleren

regisseren

stimuleren

faciliteren

loslaten

De rol die de gemeente daarbij wil vervullen verschilt per situatie en varieert van reguleren tot en met loslaten.

Het kiezen van de rol is maatwerk. Het vraagt bij elk project om goed na te denken over welke rol nodig en gewenst is. En dan zowel de rol van de gemeente, als wel de rol van andere betrokken partners.

5.3.Communicatie en inwonersparticipatie

Samenwerken, een actieve rol spelen als regisseur of als facilitator; helder zijn over wat je wel en niet kunt doen als gemeente. Het vraagt om een goede communicatie. We moeten dus zorgen dat iedereen goed op de hoogte is wat er in de dorpen gebeurt en gebeuren gaat. Daarnaast moeten we als gemeente ook goed op de hoogte zijn van ontwikkelingen die spelen bij de verschillende partners en wat er leeft bij de bewoners. Kortom we moeten scherp, alert zijn op de ontwikkelingen en trends.

Een goede uitwisseling van informatie en het leggen van verbindingen tussen de verschillende sectoren (intern binnen de gemeente) en tussen de verschillende actoren, maatschappelijke organisaties, inwoners, dorps- en wijkverenigingen, bedrijfsleven en gemeente is essentieel. Dit betekent dat de overheid ook actief op zoek moet gaan naar wat er leeft in de samenleving.

Binnen de verschillende sectoren wordt al afstemming gezocht met verschillende partners (bijv. op het gebied van wonen met Wierden en Borgen) en/of is er al een vorm van burgerparticipatie (bijv. voor de Wmo is er een Wmo adviesraad). Wanneer we over de leefbaarheid als overkoepelend thema praten heeft het een meerwaarde om ook met verschillende partners tegelijkertijd te discussiëren en af te stemmen over dit thema. Het is belangrijk op de hoogte te zijn van de kansen en knelpunten die ieder ervaart. In zo'n breed overleg leefbaarheid brengen we gezamenlijk de samenhang, integraliteit, tussen de verschillende opgaven tot stand. Wij willen dit minimaal één keer per jaar organiseren. Een koppeling met bestaande overlegsituaties is een te onderzoeken mogelijkheid.

Afstemming en informatie-uitwisseling binnen de gemeentelijke organisatie is uiteraard ook van groot belang om de integraliteit en samenhang tussen de opgaven te verkrijgen. Ook het bewaken van de integraliteit en voortgang hoort daarbij. Dit realiseren we binnen de bestaande organisatiestructuur en overlegvormen.

5.4. Evaluatie en monitoring

De leefbaarheid is een dynamisch werkveld. Effecten van diverse ontwikkelingen zijn niet altijd goed in te schatten. Prognoses worden wel bijgesteld. Om goed in te kunnen spelen op trends en ontwikkelingen is monitoring en evaluatie van het beleid nodig. Via bestaande onderzoeken en kanalen is veel informatie beschikbaar. Analyse ervan en de vertaling naar wellicht nieuwe opgaven of het bijstellen van bestaande opgaven is dan wel noodzakelijk.

We gaan de kwantitatieve gegevens en kwalitatieve informatie m.b.t. leefbaarheidsthema's inwinnen en analyseren door:

- informatie in te winnen via het overleg met de samenwerkende partners;
- informatie in te winnen via het bestaande delegatieoverleg met de dorpsverenigingen;
- gebruik te maken van het twee jaarlijks onderzoek 'waar staat je gemeente.nl' of een ander instrument;
- het verzamelen en ontsluiten van diverse kwantitatieve gegevens via CBS en het Sociaal Planbureau Groningen;
- gebruik te maken van cijfermateriaal/onderzoeksmateriaal uit andere onderzoeken die van belang zijn, zoals de klantenpanels van het Sociaal Planbureau Groningen.

6 Leefbaarheidsopgaven

In dit laatste hoofdstuk zijn de belangrijkste leefbaarheidsopgaven per pijler in beeld gebracht.

Fysieke pijler:	wonen, woonomgeving en landschap
Sociale pijler:	zorg, onderwijs, sport, voorzieningen, sociale vitaliteit/samenhang, veiligheid;
Economische pijler:	recreatie en toerisme, winkelveorzieningen, mobiliteit, arbeidsparticipatie en werkgelegenheid.

Veel van de genoemde opgaven zijn vastgesteld beleid en te vinden in beleidsnota's van de gemeente. Een deel van de opgaven zijn geformuleerd vanuit het leefbaarheidsperspectief en de actualiteit. Het geeft overzicht en de mogelijkheid om opgaven in samenhang te ontwikkelen.

6.1 Opgaven voor de fysieke pijler

Fysieke Pijler

wonen

- Flexibel, kleinschalig en vraaggericht bouwen aangevuld met vervangende nieuwbouw
- Verduurzaming (met name energetisch) en toekomstbestendig maken van de bestaande woningvoorraad. Kwaliteitsslag.
- Kansen en mogelijkheden voor starters benutten (huur en koop)
- Inspelen op de vergrijzing door middel van aantrekkelijke woon- en woonzorgconcepten voor vitale senioren.
- Verbetering van zelfstandige woningen voor ouderen met een (intensieve) zorgvraag
- Mogelijk maken mantelzorgwoningen/kangoeroe woningen
- Meedenken (en zo nodig regie nemen) over en meewerken aan herbestemming van zorgvastgoed
- Huisvesten van mensen met een verstandelijke beperking of psychiatrische problemen
- Gevolgen aardbevingen: 1)herstel schade en voorkomen schade; 2)Versterken van gebouwen/huizen waar mogelijk in combinatie met kwaliteitsslag en verduurzaming; 3) Onderzoek van Wierden en Borgen naar aardbevingsbestendigheid van bestaande en nieuwbouwwoningen wordt actief gevolgd.
- Huisvesten van verblijfsgerechtigde asielzoekers en daarbij minimaal voldoen aan de groeiende wettelijke taakstelling

woonomgeving

- Veiligere en passende fysieke én digitale infrastructuur in combinatie met slimme locatiekeuzes voor belangrijke voorzieningen
- Extra aandacht voor de kwaliteit van de openbare ruimte (comfort, veiligheid, aantrekkelijkheid) bij het opstellen van nieuwe plannen
- Voor de groeiende groep minder mobiele ouderen een comfortabele openbare ruimte (op- en afritten, goed onderhoud, bankjes)
- Kansen voor nieuwe woonmilieus voor senioren verzilveren

Landschap

- Vergroten van attentiewaarde langs belangrijke routes (zichtbaarheid en promotie landschap en cultuurhistorische waarden)
- Opwaardering Pieterpad
- Herbestemmen leegkomende gebouwen buitengebied

6.2 Opgaven voor de sociale pijler

Sociale Pijler

zorg

- Zoveel mogelijk inwoners de mogelijkheid bieden om actief te participeren, ieder naar vermogen en op een manier die bij hen past (als vrijwilliger, ouder, buren, mantelzorger of professional)
- Zorg en ondersteuning zo dicht mogelijk bij huis organiseren
- Het ontwikkelen van laagdrempelige algemene voorzieningen voor veel voorkomende ondersteuningsvragen (zoals wasservice, maaltijden).
  - Het ondersteunen van de zelfredzaamheid en de participatie van personen met een beperking of met chronische, psychische of psychosociale problemen, zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving
  - Het bieden van opvang (maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, beschermd wonen en verslavingszorg)
  - Zorgvoorzieningen de ruimte geven om zich te ontwikkelen tot een interessant aanbod van regionaal en sectoraal onderscheidend niveau
  - Samen met zorgpartijen en huisartsen komen tot een vorm van 1 ½ lijns zorg in Winsum

onderwijs

- Behoud en versterking van zowel primair als voortgezet onderwijs voor onze regio
- Kwalitatief goed onderwijs in goede, moderne schoolgebouwen, in samenspraak met de schoolbesturen
- Aardbevingsbestendig maken van schoolgebouwen zoveel mogelijk in combinatie met onderwijskundige kwaliteitsslag en toekomstbestendige en duurzame scholen
- Meewerken aan de totstandkoming van integrale kindcentra

sport

- Sterke en vitale sportverenigingen die bijdragen aan de vitaliteit en samenhang van dorpen
- Het sporten en bewegen stimuleren door goede sportaccommodaties en -voorzieningen in de openbare ruimte
- Bevorderen van een Gezonde Leefstijl van de inwoners door sport en bewegen succesvol in te zetten voor alle leeftijdsgroepen

voorzieningen

- Behoud van kwalitatief goede bestaande voorzieningen in alle kernen (kwaliteit gaat boven nabijheid)
- Ontmoetingsruimte voor elk dorp
- Regionaal onderscheidend voorzieningenniveau voor centrum dorp Winsum
- Inzetten op slimme concentratie en bundeling van voorzieningen
- Bijdragen aan kwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen
- Het (door)ontwikkelen van laagdrempelige, algemene voorzieningen passend bij kenmerken van de doelgroep, het gebied (dorp).
- Maatwerk voorzieningen leveren waar het gaat om individuele ondersteuning in de vorm van begeleiding, dagbesteding, hulp in de huishouding en hulpmiddelen.

sociale vitaliteit/samenhang

- Het bevorderen van sociale samenhang door o.a. de ondersteuning / facilitering van dorpshuizen, jeugdsozen, ontmoetingsplaatsen
- Het ondersteunen en faciliteren van dorpen bij de totstandkoming en uitvoering van dorpsvisies en dorpsplannen
- Initiatieven in kleine kernen die uitgaan van gebundelde, eigen kracht en zelfredzaamheid ondersteunen
- Het ondersteunen van lokale energie initiatieven, die vaak naast duurzaamheid ook leefbaarheid als doelstelling hebben
- Het dorpsbudget inzetten als instrument om inwoners de mogelijkheid te geven om hun fysieke en/of sociale leefomgeving te beïnvloeden.
- Ondersteunen van nieuwe initiatieven van de burgers die bijdragen aan een verbetering van de leefbaarheid in hun wijk of dorp
- Ondersteuning aan vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties.
- Opzetten mogelijkheden signalering vereenzaming/ zorg/hulp
- Ondersteuning van mantelzorgers en stimuleren informele zorg
- De gemeente is zichtbaar aanwezig en aanspreekbaar in de buurt, wijk of dorp en werkt daar waar mogelijk samen met de inwoners
- Goede integratie van nieuwe inwoners (statushouders)

veiligheid

- Verbeteren veiligheidsgevoel van inwoners
- Terugdringen criminaliteit (aankpak geweld, diefstallen)
- Terugdringen (jeugd)overlast woon- en leefomgeving
- Verhogen evenementenveiligheid en verhogen verkeersveiligheid

6.3 Opgaven voor de economische pijler

algemeen

- Ondernemerschap stimuleren door ruimte te creëren in fysieke zin (gebouwen, grond) en ruimte te creëren in bijv. bestemmingsplannen, regelingen
- Inzetten regeling Cofinanciering voor Leefbaarheid, recreatie & toerisme en duurzaamheid
- Bewoners en ondernemers stimuleren tot krachtenbundeling met als doel het realiseren van sneller internet (breedband) en innovatieve digitale diensten.

recreatie & toerisme

- Een completer en zichtbaarder toeristisch (dag)recreatief profiel ontwikkelen
- Verbinden en beleefbaar maken van de recreatieve parels van de gemeente
- Toeristische Overstap Punten ontwikkelen
- Het vaartoerisme versterken door initiatieven van ondernemers te faciliteren
- Initiatiefnemers ruimte bieden voor het vergroten van het aanbod aan verblijfsaccommodaties
- Voorkomen van afbreuk van de cultuurhistorische kwaliteiten van het landschap door ontwikkelingen in het buitengebied
- Cultuurhistorische waardevolle elementen meer zichtbaar en vindbaar maken

winkelvoorzieningen

- Voor de kern Winsum: het concentreren van de (niet-dagelijkse) detailhandel en de daghoreca in het historische centrum positief benaderen. Aantrekkelijk koopcentrum en het realiseren van voldoende parkeergelegenheid rond het centrum.
- In het kernwinkelgebied van Winsum de mogelijkheden optimaliseren voor vergroting van winkelvloeroppervlakten.
- Grootschalige bedrijvigheid en volumineuze detailhandel concentreert zich op bedrijventerrein Het Aanleg.
- Bij het stimuleren van nieuwe woonmilieus wordt gekeken naar nieuwe relaties tussen wonen en werken, wonen en zorg en wonen en detailhandel en er wordt rekening gehouden met het feit dat Winsum Fairtradegemeente is.

mobiliteit

- Veilige en passende fysieke én digitale infrastructuur in combinatie met slimme locatiekeuzes voor belangrijke voorzieningen
- Goede autobereikbaarheid
- Doorgaand verkeer weren uit kernen
- Aanleg van nieuwe fietspaden of verbeteren van bestaande fietsroutes
- Huidige voorzieningenniveau van openbaar vervoer (busvervoer) handhaven in dorpen zoals Den Andel, Ezinge, Feerwerd en Garnwerd
- Stimuleren (informeel) openbaar vervoer kwetsbare groepen, vooral in dorpen met weinig voorzieningen

arbeidsparticipatie en werkgelegenheid

- Aandacht voor inwoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt met als inzet motiveren en begeleiden naar regulier werk.
- Voor degenen voor wie het behalen van een betaalde baan niet is weggelegd zo mogelijk motiveren en begeleiden naar vrijwilligerswerk
- Inzetten op een sterke samenwerking tussen ondernemers en de overheid waarbij de economische agenda van de gemeente Winsum en de "ondernemersagenda" op elkaar worden afgestemd
- Kwaliteitsslagen kernwinkelgebied
- Economische initiatieven faciliteren, flexibele/actieve grondhouding, verbeteren dienstverlening
- Bedrijfsruimten o.a. voor Zzp-ers alternatieve bedrijfshuisvesting, hergebruik
- Binnen het waardevolle landschappelijke kader, waar mogelijk voldoende ruimte bieden voor agrarische ondernemingen, maar ook voor verbreding van de bedrijfsvoering
- Activiteiten Werkplein Noord-Groningen
- Bedrijven wijzen op regelingen aardbevingen

6.4 Overzicht projecten in samenhang

In onderstaand schema zijn de projecten opgenomen die de gemeente Winsum op dit moment uitvoert of in de planning heeft voor dit jaar. Deze projecten zijn per pijler (fysiek, sociaal, economie) ondergebracht en afgezet tegen de verschillende opgaven (wonen, woonomgeving, zorg, ontmoeting, onderwijs, sport, voorzieningen, sociale vitaliteit, veiligheid, recreatie en toerisme, winkelvoorzieningen en arbeidsparticipatie). De meeste projecten raken aan de verschillende sectorale opgaven. Het geeft met andere woorden een beeld over waar de integraliteit in sommige projecten zit.

	wonen	Woon- omgeving	Zorg	Onderwijs	Sport bewe- ging	Voorzie- ningen	Sociale vitaliteit	Veiligheid	Recr. &toerisme	Winkel voorzieningen	mobiliteit	Arbeids- particip. /werkge- legenhei
Fysiek Pijler												
Uitvoering geven prestatieafspraken Wierden en Borgen	•		•									
Ontwikkeling Winsum Oost	•	•	•									•
Uitvoering geven aan woonvisie	•		•									
Campagne particuliere woningaanpassingen	•		•				•	•				
herinrichting Munsterveld Winsum		•			•				•			
Herinrichting gebied rond aula en Obergumerkerk		•							•			
Maatregelen provinciale weg		•						•			•	
Haalbaarheid onderzoeken diverse fietspaden								•	•		•	
Snelle fietsverbinding Groningen Winsum								•	•		•	
Verbetermaatregelen spoorwegveiligheid		•						•			•	
Ontwikkeling en invoering App burgerschouw		•					•					
Sociale pijler												
Ontwikkeling visie op wonen en zorg	•		•			•	•					•
Project 1,5 lijns zorg	•		•			•						•
integraal kindcentrum Baflo				•	•	•						
Ingegraal kindcentrum Winsum				•	•	•						
Invulling vrijkomende locaties scholen	•					•	•					
Winsum West (sportaccommodaties)		•			•	•	•		•			
Vormgeving accommodatiebeleid sport (beheer, huur)					•	•						
Sportstimulering			•		•							
Zorg en welzijnsfuncties koppelen aan dorpshuizen en jeugdsozen			•			•	•					
Stimuleren dorpsvisies / dorpsplannen	•	•	•	•	•	•	•					

vervolg	wonen	Woon- omgeving	Zorg	Onderwijs	Sport Bewe- ging	Voorzie- ningen	Sociale Vitaliteit	Veiligheid	Recr. &toerisme	Winkel voorzieningen	mobiliteit	Arbeids- particip. /werkge- legenheid
Ontmoetingsruimte jeugd in Ezinge			•			•	•					
Pilot dorpsbudgetten		•					•					
Herziening subsidiebeleid (passend bij Wmo beleid)												
laagdrempelige toegang tot zorg / maatwerkvoorz			•			•	•					
mantelzorgbeleid (ondersteunen, faciliteren, waarderen)	•		•				•					
plan vrijwilligerswerk					•	•	•					•
Beleidsnota integratie statushouders	•						•					
Economische pijler												
Herinrichtingslocatie Boogplein	•	•				•	•			•		•
Herinrichting winkelgebied Obergon		•							•	•		•
Evaluatie en vervolg economische beleid en beleid recr /toerisme									•			•
Beleid maatschappelijke banen			•				•					•

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzicht gebruikte (beleids)documenten gemeente Winsum

1. Structuurvisie Winsum, november 2013.
2. Woonvisie 'Winsum heeft het!', januari 2014.
3. Prestatieafspraken Winsum 2015 t/m 2018 Gemeente Winsum en Wierden en Borgen,
4. Integraal Huisvestingsplan Onderwijshuisvesting primair onderwijs gemeente Winsum, 2013.
5. Actieplan Economie 'Werken aan Winsum' 2013-2016.
6. Startdocument Toeristische Beleidsontwikkeling,
7. Sportnota 2013-2020 'Een Sportieve en Gezonde Leefstijl' + adviesnotitie, 2013.
8. Gemeentelijk Verkeer- en Vervoerplan Winsum; Naar een nieuwe realiteit, 2014
9. WMO-beleid 2015-2018, gemeenten Bedum, de Marne, Winsum en Eemsmond, 2014.
10. Actualisatie detailhandelsvisie centrum 2008
11. Detailhandelsvisie Kern Winsum (concept) 2015
12. Dorpshuizenbeleid 2015 en verder, gemeente Winsum.
13. Jeugdsozennotitie 2015
14. Notitie: Hoe om te gaan met dorpsplannen in de gemeente Winsum
15. Dorpsvisie Adorp
16. Integraal Veiligheidsbeleid 2015-2018; samen werken aan veiligheid.
17. Klimaatbeleid 2015-2020, gemeente Winsum
18. Woningbehoefteonderzoek Regio Groningen-Assen Companen 2015
19. Tabellenbijlage woningbehoefteonderzoek Regio Groningen-Assen 2015

Bijlage 2; Beschrijving betekenis van de icoontjes (E. Zuidema, 2012)

	Welzijn: sociale 'infrastructuur' Door goede sociale cohesie zorgen de mensen voor elkaar (vrijwillige zorg)
	Ontmoeten: ontmoetingsplek of -punt Een centraal punt waar de mensen elkaar kunnen ontmoeten
	Wonen: goed wonen kan overal Aandacht voor goed wonen voor iedereen
	Geschikt wonen De woning is geschikt voor zorgbehoevenden (zowel bouwkundig als evt. met domotica)
	Zorgwonen: verzorgd wonen Geschikt wonen met zorg op afroep
	Zorgwonen: beschermd wonen Wonen in een aanleunwoning of verzorgingstehuis
	Zorgvoorzieningen: basiszorg (structuur) De (informele) basiszorg van een cliënt
	Zorgvoorzieningen: eenvoudige zorg, begeleiding Zowel huisartsen als begeleiding zijn aanwezig
	Zorgvoorzieningen: gespecialiseerde zorg, 1 ½ lijnszorg Gespecialiseerde zorg of 1 ½ lijnszorg is hier gevestigd
	Bereikbaarheid: internet, informeel OV en fietspaden Breedband/ 5G, goede fietsverbinding met andere dorpen en toegang tot (in)formeel OV
	Bereikbaarheid: overstapplaats, bus, lokaal wegennet Dorpen zijn goed bereikbaar wegens het aanwezige OV en het lokale wegennet
	Bereikbaarheid: regionaal wegennet, trein De kernen zijn bereikbaar met het regionaal wegennet en via de trein
	Detailhandel: Boodschappen (dagelijks) Er zijn voorzieningen voor dagelijkse boodschappen (bijv. een supermarkt, etc.)
	Detailhandel: winkelen (niet dagelijks) Winkels voor de niet-dagelijkse aankopen (zoals kledingwinkels, etc.)
	Onderwijs: basisonderwijs, kindcentra Er zijn basisscholen en kindvoorzieningen aanwezig in de kernen, evt. als combi
	Onderwijs: voortgezet onderwijs Aanwezigheid van een middelbare school

Bijlage 3. Overzicht aanwezige voorzieningen per dorp

Voorziening										
Dorp	zorg	Onderwijs basis	Onderwijs VO	Sport binnen	Sport buiten	supermarkt	Dorpshuis/ ontmoeting	jeugdsoos	Openbaar trein	Openbaar vervoer bus
Winsum	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Baflo	+	+			+	+	+	+	+	+
Rasquert*		+		+	+					
Tinallinge							+			
Saaxumhuizen							+			
Den Andel				+			+			+
Ezinge	+	+		+		+	+			+
Feerwerd					+		+			+
Garnwerd		+								+
Aduarderzijl										
Sauwerd	+	+		+	+	+	+	+	+	+
Adorp		+					+	+		+
Wetsinge										+

*Baflo en Rasquert liggen tegen elkaar aan en maken van zelfde voorzieningen gebruik.

	Centrum dorp
	Complete dorpen
	Woondorpen
	Kleine kernen

+ aanwezig